

Principles And Limits Of Law Enforcement In Criminal Proceedings. Legal Trends And Perspectives

Prof.univ.dr.emerit, Tudor Amza

Universitatea „Hyperion”, București

Abstract:

The rules of criminal procedure govern the conduct of criminal proceedings and other judicial procedures about a criminal case.

The rules of criminal procedure aim to ensure the efficient exercise of the powers of the judicial bodies while guaranteeing the rights of the parties and other participants in the criminal proceedings to comply with the provisions of the Constitution, the Treaties establishing the European Union, other European Union regulations on criminal procedure and the covenants and treaties on fundamental human rights to which Romania is a party.

The criminal process, through the rules of criminal procedure, aims at the timely and complete establishment of the facts that constitute crimes, so that any person who has committed a crime is punished according to his guilt and no innocent person is held criminally responsible.

The rules of criminal procedure must contribute to the defense of the rule of law, the protection of the individual, his or her rights and freedoms, the prevention of crime, and the education of citizens to respect the law.

Keywords: *principles; Criminal Code; purpose; trends*

A. Normele de procedură penală și scopul acestora

Normele de procedură penală reglementează desfășurarea procesului penal și a altor proceduri judiciare în legătură cu o cauză penală.

Normele de procedură penală urmăresc asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual-penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.

Procesul penal, prin normele de procedură penală, are ca scop constatarea la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

Normele de procedură penală trebuie să contribuie la apărarea ordinii de drept, la apărarea persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, la prevenirea infracțiunilor, precum și la educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor.

Procesul penal, prin normele de procedură penală, reprezintă principalul mijloc de realizare a justiției penale, fără însă a fi confundată cu aceasta, fiindcă justiția penală este opera organelor judecătorești¹. De altfel, procesul penal, cuprinde un perimetru mult mai vast decât activitatea judiciară penală, fiindcă justiția penală este doar o parte a activității judiciare penale, cuprinsă în procesul penal.

Un Cod de procedură penală, care-și mărturisește deschis scopul existenței sale, evidențiază prin această mărturisire nu numai în ce scop a fost el elaborat dar și în profitul cui sunt edictate dispozițiile sale. Enumerarea normelor de procedură penală în dispozițiile art.1, alin.1 nu înseamnă o limitare a ocrotirii penale, ci evidențiază o scoatere în relief a importanței pe care legiuitorul o acordă ocrotirii persoanei ca valoare socială supremă.

¹ Vezi în acest sens Constituția României, art.126, pct.1.

De asemenea, evidențiem faptul că scopul procesului penal prezintă unele trăsături care înlesnesc identificarea principiilor de bază ale dreptului procesual penal, care servesc la caracterizarea în ansamblu a procesului penal, arătând prin ce mijloace se realizează și ce valori protejează acesta.

Persoanele care săvârșesc infracțiuni sunt supuse sancțiunii penale, fapt ce evidențiază că procesul penal reprezintă o activitate organizată, capabilă să se adapteze specificului fiecărei cauze penale.

Procesul penal, în literatura juridică, este definit în mai multe variante, însă, apreciem ca cea mai apropiată de scopul său, următoarea definiție: *procesul penal este o activitate reglementată de lege, desfășurată de organele competente, cu participarea părților ca titulare de drepturi și obligații, cât și a altor persoane, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o faptă penală să primească o pedeapsă potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală*¹.

B. Legalitatea procesului penal

Procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege. Procesul penal se desfășoară atât în cursul urmăririi penale cât și în cursul judecății, potrivit dispozițiilor prevăzute de legea procesual-penală.

Actele necesare desfășurării procesului penal se îndeplinesc din oficiu, afară de cazul când prin lege se dispune altfel. Practic, semnificațiile acestor precizări fiind că *“nulla justitia sine lege”*, principiul fiind consacrat în Constituție în art.1, pct.5. Justiția se înfăptuiește doar în numele legii, fiind *“unică, imparțială și egală pentru toți.”*² Pe lângă acestea, legiuitorul are datoria de a prezenta în mod explicit normele procedurale astfel încât acestea să poată fi înțelese de persoanele angrenate în derularea unui proces penal și nu numai.

Nerespectarea sau încălcarea acestui principiu atrage după sine aplicarea unor sancțiuni procesuale, ca de exemplu, nulitatea actelor de procedură administrate în cauză ori excluderea acelor probe nelegal și neloial administrate. De altfel, respectarea acestui principiu pe parcursul derulării procesului penal reprezintă o datorie atât a procurorului cât și a judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară ori a instanței de judecată. Principiul este prevăzut în art.2 C.proc.pen., care stabilește că derularea procesului penal se face doar cu respectarea dispozițiilor prevăzute de lege.

C. Separarea funcțiilor judiciare

În procesul penal, potrivit art.3 alin.(1) din C.proc.pen, se exercită următoarele funcții judiciare:

a)funcția de urmărire penală - are ca moment de debut ordonanța prin care se dispune începerea urmăririi penale și se finalizează prin trimiterea sau netrimiteria în judecată;

b)funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală;

c)funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată - se dispune de judecătorul de cameră preliminară și se materializează prin hotărârea pe care o ia cu privire la actele de urmărire penală, dacă au fost administrate legal sau nu. Hotărârea sa are caracter definitiv cu privire la actele de urmărire penală administrate, nemaifiind posibilă o astfel de analiză în cursul judecății;

d)funcția de judecată - pe lângă faptul că aceasta se realizează de către instanța de judecată în complete legal constituite (art.3 NCPP), judecata constă în administrarea probatoriului, în evaluarea acestuia pentru a se pronunța cu privire la temeinicia acuzației

¹ Definiția corespunde oarecum și aceleia date de I. Neagu în *Drept procesual penal – Partea generală*, Editura Global Lex București, 2006, p.26 cât și celei date de Grigore Theodoru în *Drept procesual penal*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1979.

² Constituția României, art.124 pct.2.

aduse inculpatului, cât și în pronunțarea unei hotărâri judecătorești prin care se rezolvă cauza aflată pe rolul instanței.

Funcțiile judiciare se exercită din oficiu, în afară de cazul când, prin lege, se dispune altfel.

În desfășurarea aceluiași proces penal, *exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea unei alte funcții judiciare, cu excepția celei prevăzute la lit. c), care este compatibilă cu funcția de judecată* (funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată), mai puțin când se dispune începerea judecării potrivit art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c). Așadar, deși legiuitorul a stabilit cu valoare de principiu că exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea altei funcții, totuși, în cazul de mai sus nu se poate reține o situație de incompatibilitate, deși, în ceea ce ne privește, ne exprimăm reținerea față de o asemenea situație, apreciind că judecătorul de cameră preliminară se pronunță inclusiv (dar indirect și adiacent) pe vinovăție și, în consecință, participarea sa ca judecător al fondului cauzei ar fi incompatibilă.

În exercitarea funcției de urmărire penală, procurorul și organele de cercetare penală strâng probele necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată.

Asupra actelor și măsurilor din cadrul urmăririi penale, care restrâng drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, dispune judecătorul desemnat cu atribuții în acest sens, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, adică judecătorul de drepturi și libertăți.

Asupra legalității actului de trimitere în judecată și probelor pe care se bazează acesta, precum și asupra legalității soluțiilor de netrimiteri în judecată se pronunță judecătorul de cameră preliminară prin încheiere.

Judecata se realizează de către instanță, în complete legal constituite.

D. Prezumția de nevinovăție

Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă.

După administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului.

Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă, prezumția de nevinovăție fiind proclamată pentru prima dată în legislația Statelor Unite ale Americii, și, apoi, în Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din 1789, înscrisă ulterior și în Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de O.N.U. la 10 decembrie 1948. Principiul este fixat și în art.52 și art.6 paragraful 2 din C.E.D.O. Prezumția de nevinovăție nu poate fi răsturnată decât prin dovedirea vinovăției, fiind fixată și în Constituția României, art. 23, pct.11.¹

Prezumția de nevinovăție este garantată și prin separarea funcțiilor judiciare, fiind strâns legată și de alte garanții procesuale, ca de exemplu: imparțialitatea instanței, dreptul la tăcere și privilegiul împotriva autoincriminării. Prezumția de nevinovăție nu este incompatibilă cu încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției sau cu judecata în cazul procedurii simplificate, când inculpatul recunoaște învinuirea formulată împotriva sa potrivit rechizitoriului.

Învinuirea adusă inculpatului trebuie probată de organul de urmărire penală prin probe legal și loial administrate iar acesta are dreptul la tăcere (*actori incubit probatio*), nefiind obligat să-și probeze nevinovăția. Pe de altă parte, suspectul sau inculpatul, pe parcursul administrării probelor care-l învinovătesc, dacă dorește, are dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie.

¹ Vezi în acest sens art.23 alin.(11) din Constituția României, art .6 parag.2 CEDO și art.48 alin.1 CDFUE.

La alin. (2) din art. 4 CPP, care reglementează prezumția de nevinovăție, legiuitorul prevede cu titlu de principiu că, după administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii referitoare la vinovăție va trebui interpretată de către organele judiciare în favoarea suspectului sau inculpatului. De altfel, în cuprinsul art. 396 alin. (2) C.proc.pen., legiuitorul a stabilit că instanța de judecată va pronunța o condamnare numai dacă se constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat.

Prezumția de nevinovăție este relativă și ea poate fi combătută doar prin realizarea unui probatoriu complet, care, așa cum subliniam mai sus, trebuie să demonstreze dincolo de orice dubiu că există vinovăție și că fapta a fost săvârșită de inculpat¹.

S-a introdus acest principiu ca regulă de fond în procesul penal și pentru a sublinia dreptul subiectiv al suspectului sau inculpatului de a fi respectat de toate organele judiciare sau participanții la procesul penal ori alte persoane, drept care, în situația dovedirii nevinovăției sale, după rămânerea definitivă a unei hotărâri judecătorești, îi dă dreptul inculpatului sau suspectului la despăgubire. De altfel, în spiritul acestui principiu, legiuitorul a stabilit în art. 396 alin. (2) din C.proc.pen. că instanța de judecată va pronunța condamnarea doar dacă se constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat. Acest principiu reprezintă de fapt o garanție procedurală preponderentă în materia probelor iar ca regulă de fond prezumția de nevinovăție reprezintă un drept subiectiv al inculpatului care trebuie respectat sub sancțiune penală de către toate autoritățile și persoanele.

E. Aflarea adevărului

Organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului principiu consacrat în Codul de procedură penală, art.5.

Organele de urmărire penală au obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului ori inculpatului. Respingerea sau neconsemnarea cu rea-credință a probelor propuse în favoarea suspectului ori inculpatului se sancționează conform dispozițiilor Codului de procedură penală.

În desfășurarea procesului penal trebuie să se asigure aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana făptuitorului, fiindcă doar într-un asemenea context se poate atinge scopul procesului penal. În procesul penal, aflarea adevărului este limitată la faptele și împrejurările care fac obiectul probațiunii. De altfel, tocmai pentru a se afla adevărul, soluțiile procurorului și ale instanței de judecată pot fi controlate, de către instanță în primul caz și pe calea controlului judecătoresc, în al doilea caz, de către instanțele de apel și contestație.

După cum se poate observa, se stabilește, pe lângă obligația organelor judiciare de a asigura doar pe bază de probe aflarea adevărului, și posibilitatea ca probele să poată fi administrate în tot cursul procesului penal iar respingerea sau neconsemnarea cu rea credință se sancționează. De asemenea, se instituie obligația organelor de urmărire penală de a strânge și administra probe și în favoarea suspectului sau inculpatului. Potrivit art. 349 alin. (1) C.proc.pen. instanța soluționează cauza cu respectarea drepturilor subiecților procesuali și administrarea probelor pentru o lămurire completă asupra adevărului.

¹ Mihai Udrioiu, *Fișe de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p.17.

F. Ne bis in idem

Nicio persoană nu poate fi urmărită sau judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni atunci când față de aceea persoană s-a pronunțat anterior o hotărâre penală definitivă cu privire la aceeași faptă, chiar și sub altă încadrare juridică (art. 6 C.proc.pen.).

Așadar, pentru a putea invoca acest principiu, trebuie întrunite acumulativ următoarele condiții: a) existența unei hotărâri judecătorești definitive; b) noul proces penal să se îndrepte împotriva aceleiași persoane și c) să vizeze fapte identice și fapte care se referă la aceleași evenimente.

Scopul acestui principiu este acela de a împiedica tracasarea persoanelor cu privire la fapte în legătură cu care s-au pronunțat hotărâri judecătorești definitive și pentru a împiedica pornirea altui proces penal pentru aceleași fapte. Vechiul Cod de procedură penală din 1968 cuprindea dispoziții în sensul acestui principiu în art. 10 alin.(1) lit. j).

G. Obligatorietatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale

Potrivit dispozițiilor art. 7 alin. (1) C.Proc.Pen, procurorul este obligat să pună în mișcare și să exercite acțiunea penală din oficiu atunci când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există vreo cauză legală de împiedicare, alta decât prezentată mai jos (nu există un interes public)¹. Acest principiu în vechea reglementare era prevăzut ca principiul oficialității², în sensul că, în procesul penal, nu se aplică principiul disponibilității ca în dreptul procesual civil, actele necesare derulării procesului penal fiind acte care se îndeplinesc din oficiu, părțile și subiecții procesuali principali neputând opri desfășurarea acestuia. Atât trimiterea în judecată cât și punerea în executare a hotărârilor penale se dispun ori se execută din oficiu.

În cazurile și în condițiile prevăzute expres de lege, procurorul poate renunța la exercitarea acțiunii penale dacă, în raport cu elementele concrete ale cauzei, *nu există un interes public* în realizarea obiectului acesteia.

În cazurile prevăzute expres de lege, procurorul pune în mișcare și exercită acțiunea penală după introducerea plângerii prealabile a persoanei vătămate sau după obținerea autorizării ori sesizării organului competent sau după îndeplinirea unei alte condiții prevăzută de lege.

Punerea în mișcare a acțiunii penale se dispune prin ordonanță de către procuror în cursul urmăririi penale și prin declarație orală consemnată în încheierea de ședință în cazul infracțiunilor de audiență [art. 360 alin. (2) C.Proc.Pen.]. În mod cu totul excepțional, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare de Camerele reunite ale Parlamentului, în ședința comună când decid punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare, procurorul emițând și el ordonanță prin care avizează punerea în mișcare a acțiunii penale.

Concluzionând, acțiunea penală se pune în mișcare în acel moment al procesului penal când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există vreo cauză legală de împiedicare a acesteia. Ca localizare în timp, acțiunea penală se pune în mișcare la începutul procesului penal ori la terminarea fazei de urmărire penală și se stinge la rămânerea definitivă a hotărârii penale, fără a mai exista posibilitatea ca aceasta să continue și în faza punerii în executare a hotărârii penale.

În anumite împrejurări, în mod obligatoriu acțiunea penală trebuie să fie pusă în mișcare: în cursul urmăririi penale când se constată că există probe din care rezultă presupunerea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există vreunul din cazurile de împiedicare prevăzute de art.16 alin. (1) și art. 327 alin. (1) (obligația procurorului de a emite rechizitoriul prin care dispune trimiterea în judecată); când procesul penal se află în procedura de cameră preliminară și în faza de judecată.

¹ M Basarab, L. Biro, Curs de drept penal, Partea generală, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963, p.60.

² C.proc.pen. 1968, art.2 alin.2

Există totuși 3 împrejurări în care punerea în mișcare a acțiunii penale este împiedicată, anume când se renunță la urmărirea penală pe motivul că nu există un interes public. [art. 7 alin. (2)]; când lipsește plângerea prealabilă a persoanei vătămate sau a autorizării ori sesizării organului competent [art. 7 alin. (3) C.Proc.Pen.].

H. Caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal

Organele judiciare au obligația, potrivit art. 8 din C.proc.pen., de a desfășura urmărirea penală și judecata cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil¹. Titularii acestui principiu sunt subiecții procesuali principali și părțile în procesul penal. Aprecierea caracterului echitabil și a termenului rezonabil se face în funcție de comportamentul părților, de importanța pentru părți a obiectului procedurii, de complexitatea cauzei și de termenul scurs cu referire la unele măsuri procesuale preventive.

Principiul în sine era prevăzut și în reglementarea anterioară la art.1 alin. (1) C.proc.pen., el fiind inserat și în legislația Uniunii Europene².

În plus, principiul este evidențiat și în Constituția României, art.21 alin. (3) cât și în dispozițiile art.10 din Legea nr.304/2004 potrivit căroră *“toate persoanele au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, de către o instanță imparțială și independentă, constituită potrivit legii”*.

I. Dreptul la libertate și siguranță

Legiuitorul a stabilit în cuprinsul art. 9 C.proc.pen. că, în cursul procesului penal, este garantat dreptul oricărei persoane la libertate și siguranță.

Orice măsură privativă sau restrictivă de libertate se dispune în mod excepțional și doar în cazurile și în condițiile prevăzute de lege.

Orice persoană arestată are dreptul de a fi informată în cel mai scurt timp și într-o limbă pe care o înțelege asupra motivelor arestării sale și are dreptul de a formula contestație împotriva dispunerii măsurii.

Atunci când se constată că o măsură privativă sau restrictivă de libertate a fost dispusă în mod nelegal, organele judiciare competente au obligația de a dispune revocarea măsurii și, după caz, punerea în libertate a celui reținut sau arestat.

Orice persoană față de care s-a dispus în mod nelegal, în cursul procesului penal, o măsură privativă de libertate are dreptul la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de art.538-542 din C.proc.pen.

Principiul era prevăzut și în Codul de procedură penală anterior, în cuprinsul art. 5, însă, importanța acestuia este evidențiată și de art. 5 alin. (1) CEDO; art. 6 CDFUE și Directiva nr.2012/13.UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale³.

J. Dreptul la apărare

Părțile și subiecții procesuali principali au dreptul de a se apăra ei înșiși sau de a fi asistați de avocat. Acest principiu, de o importanță deosebită în desfășurarea procesului penal, este fixat în noul Cod de procedură penală în cuprinsul art.10.

Părțile, subiecții procesuali principali și avocatul au dreptul să beneficieze de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării.

Suspectul are dreptul de a fi informat de îndată și înainte de a fi ascultat despre fapta pentru care se efectuează urmărirea penală și încadrarea juridică a acesteia. Inculpatul are

¹ I. Neagu, Tratat de procedură penală, Partea generală, Ed. 3-a, Ed. Universul Juridic, 2013, p.115-119, autorul pledând deseori pentru introducerea acestui principiu.

² Vezi în acest sens art.6 parag.1, teza 1, CEDO și art 47 teza a II-a prima parte CDFUE.

³ J.O.L. nr.142 din 1 iunie 2012.

dreptul de a fi informat de îndată despre fapta pentru care s-a pus în mișcare acțiunea penală împotriva lui și încadrarea juridică a acesteia.

În cadrul garantării dreptului la apărare, suspectul și inculpatul au dreptul la:

- *dreptul de a nu da nicio declarație* pe parcursul procesului penal, organele judiciare având obligația de a-i atrage atenția că dacă refuză să dea declarații nu va suferi vreo consecință defavorabilă iar dacă dă declarații, acestea pot fi folosite și ca mijloc de probă împotriva sa. Dacă nu se fac aceste precizări, proba nelegal administrată poate fi înlăturată;

- *dreptul de a fi informat* de îndată și înainte de a fi audiat despre fapta săvârșită și pentru care se efectuează urmărirea penală, cât și încadrarea juridică a acesteia;

- *dreptul de a consulta dosarul* în condițiile stabilite în art.94 C.proc.pen.;

- *dreptul de a propune probe*, de a ridica excepții și de a pune concluzii;

- *dreptul de a formula și alte cereri* de natură a contribui la aflarea adevărului în cauză, atât pe latură penală cât și pe latură civilă;

- *dreptul la un interpret* când nu se exprimă bine sau nu înțelege limba română ori anumiți termeni juridici;

- *dreptul de a apela la un mediator*, când legea prevede împăcarea părților;

- *dreptul de a fi informat* cu privire la drepturile sale iar organele judiciare au obligația să asigure tuturor părților procesuale deplina exercitare a drepturilor pe care le au.

Înainte de a fi ascuțați, suspectului și inculpatului trebuie să li se pună în vedere că au dreptul de a nu face nicio declarație, deoarece declarația dată poate fi folosită ca probă împotriva sa. De asemenea, instanța are obligația să dea cuvântul tuturor părților din procesul penal, iar nerespectarea unui asemenea moment reprezintă o încălcare a dreptului la apărare. De altfel, neacordarea ultimului cuvânt al inculpatului reprezintă tot o încălcare a unui principiu important al procesului penal, aflarea adevărului și omisiunea de a acorda ultimul cuvânt este sancționată cu nulitatea relativă¹.

Organele judiciare au obligația de a asigura exercitarea deplină și efectivă a dreptului la apărare de către părți și subiecții procesuali principali în tot cursul procesului penal, însă, trebuie înțeles de către aceștia că, dreptul la apărare, trebuie exercitat cu bună-credință, potrivit scopului pentru care a fost recunoscut de lege. Această ultimă subliniere se referă la acele împrejurări prin care apărarea tergiversează soluționarea cauzelor penale invocând motive procedurale nu întotdeauna reale, ori la consultarea dosarului când uneori se exagerează de către unii apărători.

Este important a sublinia că însăși Curtea Europeană a Drepturilor Omului exprima un punct de vedere important în Hotărârea din dosarul penal nr.11/1997/975/197 din 21 aprilie 1998 care stabilea că: "... instanța de judecată are obligația să înlătore orice manifestare de superficialitate și formalism în ceea ce privește respectarea dreptului la apărare. Acest drept, prin importanța pe care o reprezintă, excedează chiar sfera intereselor învinutului și inculpatului, pentru că acest drept interesează întreg procesul penal și activitatea judiciară în general."

K. Respectarea demnității umane și a vieții private

Potrivit art. 11 din Codul de procedură penală, orice persoană care se află în curs de urmărire penală sau de judecată trebuie tratată cu respectarea demnității umane. Supunerea la rele tratamente pe parcursul procesului are caracter penal, putând fi invocate săvârșirea infracțiunilor de cercetare abuzivă (art. 280 C.pen.), supunere la rele tratamente (art. 381 C.pen.) sau tortură (art. 282 C.pen.).

Respectarea vieții private, a inviolabilității domiciliului și a secretului corespondenței sunt garantate în cursul procesului penal, atât prin normele procesual-penale cât și prin cele constituționale.

¹Decizia nr. 890/2005, Secția aII/a penală, Curtea de Apel București

Restrângerea exercitării acestor drepturi nu este admisă decât în condițiile legii și dacă aceasta este necesară într-o societate democratică.

Respectarea demnității umane se realizează și prin alte mijloace, ca de exemplu, suspendarea urmăririi penale, suspendarea judecății sau întreruperea executării pedepsei cu închisoarea, în condițiile și împrejurările fixate prin lege.

România a aderat la cele mai importante convenții internaționale care vizează respectarea demnității umane și a vieții private, legislația internă fiind adoptată, modificată ori completată potrivit normelor și cerințelor acestora. În acest sens au fost incriminate ca infracțiuni cercetarea abuzivă, supunerea la rele tratamente, represiunea nedreaptă etc.

Pe de altă parte, în ultimii ani, România a fost condamnată la CEDO pentru încălcări ale demnității umane, îndeosebi în ceea ce privește măsurile preventive, situație în care conferă un argument în plus pentru respectarea și punerea în practică a acestui principiu.

L. Limba oficială și dreptul la interpret

Legiuitorul a stabilit în cuprinsul art. 12 C.proc.pen. că, în România, limba oficială în procesul penal este limba română. De altfel, Constituția României stabilește în art.128 că *“procedura judiciară se desfășoară în limba română. Cetățenii aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată... Cetățenii străini sau apatrizi care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul de a lua la cunoștință de toate actele și lucrările dosarului de a vorbi și a pune concluzii în instanță prin interpret; în procesele penale acest drept este asigurat în mod gratuit.”*

Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, actele procedurale întocmindu-se în limba română.

Părților și subiecților procesuali care nu vorbesc sau nu înțeleg limba română ori nu se pot exprima li se asigură, în mod gratuit, posibilitatea de a lua cunoștință de piesele dosarului, de a vorbi, precum și de a pune concluzii în instanță, prin interpret. În cazurile în care asistența juridică este obligatorie, suspectului sau inculpatului i se asigură în mod gratuit posibilitatea de a comunica prin interpret cu avocatul în vederea pregătirii audierii, a introducerii unei căi de atac sau a oricărei altei cereri ce ține de soluționarea cauzei.

În cadrul procedurilor judiciare se folosesc interpreți autorizați, potrivit legii. Sunt incluși în categoria interpreților și traducătorii autorizați, potrivit legii.

Cheltuielile judiciare cu interpretul și traducătorul vor rămâne în sarcina statului, indiferent de soluția dată în cauză, iar în cazuri excepționale poate fi folosit ca interpret orice persoană care poate comunica cu cel ascultat, însă organul judiciar are obligația de a relua ascultarea (audierea) prin interpret imediat ce este posibil. Dacă inculpatul nu știe limba română se poate lua măsura traducerii rechizitoriului de un traducător autorizat (art. 329 C.proc.pen.).

Lipsa unui interpret în cazurile justificate atrage nulitatea relativă a actelor efectuate, iar folosirea interpreților este asigurată de organul de urmărire penală prin desemnare sau alegere de către părți. Așa cum am mai subliniat, interpretul trebuie să fie autorizat potrivit legii¹.

M. Aplicarea legii procesuale penale în timp și spațiu

Legea procesuală penală se aplică în procesul penal actelor efectuate și măsurilor dispuse, de la intrarea ei în vigoare și până în momentul ieșirii din vigoare, cu excepția situațiilor prevăzute în dispozițiile tranzitorii.

Activitatea legii de drept procesual penal în raport cu timpul, se desfășoară între două momente esențiale: intrarea în vigoare a normei și ieșirea din vigoare a acesteia.

În țara noastră, regula generală din punct de vedere constituțional este că o lege intră în vigoare într-un termen de 3 zile de la data publicării în Monitorul Oficial².

¹ Vezi I.C.C.J., Secția penală, decizia nr.3039/2006.

² Constituția României, art.78.

În anumite situații, din considerente de importanță a legii, cât și de întindere a acesteia, se pot face derogări de la termenul general de 3 zile în care o lege poate intra în vigoare, acest lucru realizându-se la o dată ulterioară prevăzută în cuprinsul textului legal, dându-se astfel posibilitatea destinatarilor ei să o cunoască dar și să fie pusă în aplicare într-o manieră corectă de către cei abilitați¹.

În domeniul dreptului procesual penal, aplicarea normelor procesuale sunt guvernate de principiul activității legii, înțelegându-se prin aceasta că dispozițiile în materie sunt de imediată aplicare, întreaga paletă de activități din cadrul procesului penal făcându-se în temeiul legii aflate în vigoare la data realizării lor.

Acest principiu este de strictă aplicare și presupune că actele procesuale se vor realiza numai în conformitate cu normele în vigoare, iar cele efectuate în virtutea unei legi procesual penale ieșite din vigoare vor fi considerate ca fiind perfect valabile. Totodată, în virtutea acestui principiu, o normă procesual penală care a ieșit din vigoare nu va mai avea efecte după acest moment, inclusiv în ipoteza în care procesul penal a fost început sub egida acesteia².

Astfel, regula “tempus regit actum” are o aplicare generală cu privire la activitățile realizate în procesul penal, chiar și atunci când pe parcursul desfășurării acestuia au intervenit mai multe legi succesive, ultima dintre acestea validând actele efectuate sub imperiul legilor anterioare³. Legea procesuală penală română se aplică actelor efectuate și măsurilor dispuse pe teritoriul României, cu excepțiile prevăzute de lege. Dispozițiile procesual penale, pentru a-și îndeplini scopul, se aplică tuturor cauzelor deduse spre soluționare organelor judiciare române, în virtutea principiului suveranității statului român, regăsit în art.1 și 2 din Constituția României.

În domeniul dreptului, aplicarea normelor procesual penale se află sub imperiul principiului teritorialității, în sensul că întreaga sferă de activități efectuate în cadrul procesului penal desfășurate pe teritoriul țării noastre, se află sub guvernarea legii procesual penale.

Astfel, în virtutea acestui principiu, activitățile procedurale realizate au putere juridică doar dacă sunt desfășurate în conformitate cu dispozițiile legii procesual penale de la locul realizării lor (*locus regit actum*)⁴.

În vederea unei cooperări din diverse domenii pentru desfășurarea unei lupte împotriva criminalității pe plan internațional, a fost determinată instituirea anumitor excepții de la principiul teritorialității legii procesual penale⁵. Consolidarea acestor derogări se găsește convențiile internaționale cu privire la imunitatea jurisdicțională a reprezentanților diplomatici ai țărilor străine și altor persoane strict stabilite de lege, ca de exemplu militarii aflați în trecere pe teritoriul țării noastre sau membrii echipajelor navelor sau aeronavelor militare străine.

În cele ce urmează, vom prezenta unele derogări de la principiul teritorialității legii procesual-penale, una dintre situații fiind cea în care actele de procedură penală realizate într-o țară străină, în virtutea legislației respectivei țări, pot produce efecte de ordin juridic într-o cauză penală aflată spre soluționare în țara noastră⁶.

Comisia rogatorie activă este un exemplu în acest sens, când un act procedural efectuat în țara străină, cum ar fi declarația unui martor cetățean străin, poate fi valabil într-o cauză penală în desfășurare în țara noastră. Mai exact, dacă într-o cauză dedusă judecății în fața

¹ I. Ceterchi, M. Luburici, *Teoria generală a statului și dreptului*, T.U.B, p.265.

² Ion Neagu, *Drept procesual penal, Partea generală, Tratat*, Editura Global Lex, 2007, p.62.

³ N. Volonciu, *Drept procesual penal*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972, p.13.

⁴ V. Rămureanu. *Aplicarea normelor de competență penală în spațiu*, în R.R.D., nr.1, 1975, p.82.

⁵ V. Rămureanu. *Aplicarea normelor de competență penală în spațiu*, în R.R.D., nr.5, 1975, p.24-28.

⁶ Ion Ifrim, *Unele observații privind situațiile tranzitorii în succesiunea legilor penale în contextul covid 19*, ISBN: 978-606-39-0717-3 , Ed. Universul Juridic, București, 2020, sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice, p. 133.

organelor judiciare române, este necesară audierea unui martor de cetățenie străină aflat în afara țării noastre, se poate proceda la audierea acestuia de către organele străine competente iar declarația luată va fi trimisă și folosită de către autoritățile române ca mijloc de probă în procesul penal.

Tot o derogare de la principiul teritorialității legii procesual penale este aceea în care, în situația recunoașterii și executării hotărârilor penale și a actelor judiciare emise de o autoritate judiciară străină, acestea produc efecte pe teritoriul țării noastre, în conformitate cu dispozițiile Legii nr. 302/2004. De altfel, și cererile de extrădare adresate autorităților române în temeiul art.38 al aceleiași legi se încadrează în categoria excepțiilor de la principiul teritorialității legii procesual penale, ele producând efecte pe teritoriul țării noastre în urma adoptării hotărârilor de extrădare.

Bibliografie:

Anca Lelia Lorincz, *Drept procesual penal/ Criminal procedural law*, vol.I, ed. Universul Juridic, București, 2015, p.5-53.

Andrei Zarafiu, *Procedură Penală. Partea generală. Partea specială/ Criminal Procedure. General Part. Special Part*, ed. C.H. Beck, București, 2015, p.3-36.

Bogdan Micu, Alina Gabriela Păun, Radu Slăvoiu, *Procedură penală. Curs pentru admiterea în magistratură și avocatură. Teste grilă. Ediția a II-a/ Criminal procedure. Course for admission to the magistracy and law. Tests. 2nd edition*, ed. Hamangiu, București, 2014, p.3-24.

Cristinel Ghigheci, *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală/ Principles of criminal procedure in the new Code of Criminal Procedure*, ed. Universul Juridic, București, 2014, p.11-344.

I. Ceterchi, M. Luburici, *Teoria generală a statului și dreptului/ General theory of state and law, T.U.B.*, p.265.

Ion Ifrim, *Unele observații privind situațiile tranzitorii în succesiunea legilor penale în contextul covid 19/ Some observations on transitional situations in the succession of criminal laws in the context of covid 19*, Editura Universul Juridic, București, 2020, sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice;

Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală/ Criminal Procedure Treaty. General Part*, ed. Universul Juridic, București, 2018, p.11-120.

Istvan Szilard Tasnadi, *Principiul ne bis in idem. Noțiunea de aceeași faptă în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene/ The principle of ne bis in idem. The notion of the same act in the case law of the Court of Justice of the European Union*, Caiete de drept penal/ Criminal law notebooks, no.3/2015, ed. Universul Juridic, București, 2015, p.131-152.

Laura Roxana Popoviciu, *Legalitatea în dreptul penal român/ Legality in Romanian criminal law*, Revista de Drept Penal/ Criminal Law Journal, nr.2/2014, p.34-40.

Mihail Udroi, *Fișe de procedură penală. Partea generală. Partea specială/ Criminal procedure sheets. General part. Special part*, ediția a IV-a, ed. Universul Juridic, București, 2019, p.11-28.

Mihail Udroi, *Procedură Penală. Partea Generală/ Criminal Procedure. General Part*, ediția a 6-a, ed. C.H. Beck, București, 2019, p.4-61.

N. Volonciu, *Drept procesual penal/ Criminal procedural law*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972, p.13.

Nicolae Volonciu, *Codul de procedură penală comentat* ediție aniversară ediția a 3-a revizuită și adăugită/ *The Code of Criminal Procedure, annotated, anniversary edition, 3rd edition, revised and added*, ed. Hamangiu, București, 2017, p.11-49.

Petre Buneci, Gheorghe Șerban, Iuliana Ciolcă, Ionuț Dragnea, Alexandru Vasilache, Sebastian Crețu, Adrian Pichler, Ion Vasilache, Viorica Stoica, Dana Tițian, Mihai Jiganie-Șerban, *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații/ The New Code of*

Criminal Procedure. Notes. Correlations. Explanations, ed. C.H.Beck, București, 2014, p.1-24.

Tudor Amza, *Drept procesual penal. Partea generală/ Criminal procedural law. General part..* Editura Universitară Carol Davila, 2012, p. 3-9.

V. Rămureanu. *Aplicarea normelor de competență penală în spațiu/ Application of criminal jurisdiction rules in space*, in R.R.D., nr.1, 1975, p.82.